

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

کارکرد بخش کشاورزی در اقتصاد ایران از منظر الگوی داده – ستانده

دکتر علی اصغر بانویی و همکاران

بهار ۱۳۹۷

سرشناسه	: بانویی، علی اصغر، ۱۳۳۶ -
عنوان و نام پدیدآور	: کارکرد بخش کشاورزی در اقتصاد ایران از منظر الگوی داده - ستانده/ علی اصغر بانویی و همکاران.
مشخصات نشر	: تهران: مؤسسه پژوهش‌های برنامه‌ریزی، اقتصاد کشاورزی و توسعه روستایی، مدیریت خدمات پژوهشی، ۱۳۹۷.
مشخصات ظاهری	: ۱۰۴ص: جدول، نمودار.
شابک	: 978-600-494-005-4
وضعیت فهرست‌نویسی	: فیبا
یادداشت	: کتابنامه.
موضوع	: جدول‌های داده‌ها و ستانده‌ها -- ایران
موضوع	: Input-output tables -- Iran
موضوع	: کشاورزی -- ایران -- جنبه‌های اقتصادی -- نمونه‌پژوهی
موضوع	: Agriculture -- Iran -- Economic aspects -- Case studies
موضوع	: ایران -- اوضاع اقتصادی
موضوع	: Iran -- Economic conditions
شناسه افزوده	: مؤسسه پژوهش‌های برنامه‌ریزی، اقتصاد کشاورزی و توسعه روستایی. مدیریت خدمات پژوهشی
رده‌بندی کنگره	: ۱۳۹۷ ج۲ / ج۴ / HC۷۹
رده‌بندی دیویی	: ۳۳۹/۲۳
شماره کتابشناسی ملی	: ۵۳۳۹۸۷۹

عنوان: کارکرد بخش کشاورزی در اقتصاد ایران از منظر الگوی داده - ستانده

تدوین: علی اصغر بانویی

همکاران: زهرا ذبیحی، سارا دشتبانی، مریم مستعلی پارسا

مسئول انتشار: فرهاد بلادر

کارشناس انتشار: فرزانه علایی

صفحه آرای: ابراهیم حبیبی سیاهپوش

طراح روی جلد: مینا توکلی

چاپ اول: ۱۳۹۷

شمارگان: ۵۰۰ نسخه

قیمت: ۳۵۰۰۰۰ ریال

شابک: 978-600-494-005-4

لیتوگرافی، چاپ و صحافی: انتشارات اقرا

ناشر: مؤسسه پژوهش‌های برنامه‌ریزی، اقتصاد کشاورزی و توسعه روستایی، مدیریت خدمات پژوهشی

نشانی: خیابان کریمخان زند - انتهای خیابان شهید عضدی (آبان جنوبی) - خیابان رودسر شرقی - پلاک ۵

تلفن: ۴۲۹۱۶۰۰۰ شماره: ۸۸۸۹۶۶۶۰ E-mail: aperi@agri-peri.ac.ir ; http://www.agri-peri.ac.ir

ISBN: 978-600-494-005-4

پیشگفتار

بخش کشاورزی در فرآیند رشد و توسعه اقتصادی کشورها همواره از چندین کارکرد به صورت توأمان برخوردار می‌باشند لیکن معمولاً در تحلیل کارکرد این بخش مهم اقتصادی در تبیین تمامی ابعاد مؤثر این بخش در فرآیندهای فوق نوعاً غفلت‌های اساسی صورت می‌پذیرد.

بخش کشاورزی واجد کارکرد شفافی در حوزه‌هایی مانند امنیت غذایی، امنیت سیاسی، امنیت ملی، توسعه سیاسی، توسعه اجتماعی، آمایش سرزمین، رشد اقتصاد ملی، رشد بازرگانی داخلی و خارجی، محیط زیست، فعال شدن اکوسیستم‌های طبیعی، گردشگری، عدالت اجتماعی و رفع فقر و محرومیت، رشد و توسعه جامعه روستایی، رشد فعالیت‌های صنعتی، بهداشت و سلامت و شادابی جامعه و... می‌باشد.

آثار و کارکرد بخش کشاورزی در اقتصاد ایران و فرآیند توسعه ملی از جمله موضوع‌های بسیار مهمی است که همواره مورد توجه سیاست‌گذاران و برنامه‌ریزان توسعه اقتصادی کشور مورد بحث و تبادل نظر قرار گرفته است و با وجود نظرات متفاوتی که در این زمینه وجود دارد لیکن واقعیات فعلی اقتصاد کشور بیانگر این حقیقت است که نقش مستقیم و غیرمستقیم و همچنین آثار فزاینده توسعه بخش کشاورزی در سایر بخش‌های اقتصادی از یک سو و تأثیرگذاری توسعه این بخش در مؤلفه‌های توسعه اجتماعی و توزیع درآمد و آمایش سرزمین از سوی دیگر غیرقابل اغماض می‌باشد.

بهره‌برداری از تکنولوژی الگوی داده - ستانده، این امکان را برای برنامه‌ریزان فراهم می‌سازد تا تأثیرگذاری تغییر و تحولات بخش کشاورزی در سایر بخش‌ها به وضوح نمایش داده شود. کتاب حاضر که حاصل مطالعه‌ای در

این زمینه می‌باشد براساس جداول داده - ستانده سال ۱۳۹۰ (مرکز آمار ایران) با رویکرد بررسی و تبیین موقعیت و کارکرد بخش کشاورزی در میان سایر بخش‌های اقتصادی کشور انجام شده است.

این مطالعه که حاصل یک پژوهش توسط جناب آقای دکتر علی‌اصغر بانویی و همکاران ایشان در سال ۱۳۹۵-۱۳۹۶ انجام شده است نشان می‌دهد که چگونه بخش کشاورزی در ارکان اصلی اقتصاد ایران تأثیرگذار می‌باشد. فرصت را مغتنم شمرده از جناب آقای دکتر علی‌اصغر بانویی و همکاران ایشان سرکار خانم زهرا ذبیحی، سرکار خانم سارا دشتبانی و سرکار خانم مستعلی پارسا تقدیر و سپاسگزاری نموده و از جناب آقای دکتر محسن صمدی به‌خاطر ویراستاری و از جناب آقای مهندس بلادر به‌خاطر چاپ و از آقای ابراهیم حبیبی سیاهپوش به‌خاطر صفحه‌آرایی کتاب، تشکر می‌شود.

سیدحسن کاظمی

رییس موسسه پژوهش‌های برنامه‌ریزی

اقتصاد کشاورزی و توسعه روستایی

بهار ۱۳۹۷

فهرست مطالب

عنوان	صفحه
چکیده.....	ز.....
فصل اول: کلیات پژوهش.....	۱.....
مقدمه و تبیین مسأله.....	۳.....
۱-۱- سؤال‌ها و اهداف.....	۷.....
۲-۱- جنبه‌ی نوآوری.....	۸.....
۳-۱- روش‌شناسی.....	۸.....
۴-۱- روش گردآوری اطلاعات.....	۹.....
۵-۱- تعریف واژگان کلیدی.....	۹.....
فصل دوم: مبانی نظری و پیشینه تحقیق.....	۱۳.....
مقدمه.....	۱۵.....
۱-۲- آشنایی با ساختار کلی جدول داده - ستانده.....	۱۶.....
۲-۲- مبانی نظری جدول داده - ستانده.....	۱۹.....
۳-۲- پیشینه تحقیق.....	۲۳.....
۴-۲- جمع‌بندی.....	۳۲.....
فصل سوم: روش‌شناسی و پایه‌های آماری.....	۳۳.....
مقدمه.....	۳۵.....
۱-۳- روش‌شناسی جداول داده - ستانده مبتنی بر تکنولوژی متعارف و تکنولوژی بومی.....	۳۵.....
۱-۱-۳- الگوی داده - ستانده مبتنی بر تکنولوژی متعارف.....	۳۶.....
۲-۱-۳- الگوی داده - ستانده مبتنی بر تکنولوژی بومی و روش تفکیک واردات.....	۳۹.....
۲-۲- محاسبه‌ی ضریب فزاینده، ارزیابی و اشتغال‌زایی فعالیت‌های اقتصادی.....	۴۳.....
۱-۲-۳- روش محاسبه‌ی ضرایب فزاینده‌ی تولید.....	۴۳.....
۲-۲-۳- روش محاسبه‌ی ارزیابی صادرات.....	۴۴.....
۱-۲-۲-۳- روش محاسبه‌ی ارزیابی بدون وزن.....	۴۵.....

۴۷ ۲-۲-۲-۳ روش محاسبه‌ی ارزیابی با وزن
۴۸ ۳-۲-۳ روش محاسبه اشتغال‌زایی
۴۹ ۳-۳ پایه‌های آماری
۵۰ ۴-۳ جمع‌بندی

۵۱ فصل چهارم: تحلیل نتایج

۵۳ مقدمه
۵۳ ۱-۴ نتایج محاسبات
۵۴ ۱-۱-۴ تحلیل نتایج ضرایب فزاینده‌ی تولید
۵۴ ۱-۱-۱-۴ تحلیل نتایج ضرایب فزاینده تولید در الگوی متعارف
۵۷ ۲-۱-۱-۴ تحلیل نتایج ضرایب فزاینده تولید داخلی
۶۰ ۲-۱-۴ تحلیل نتایج ارزیابی (وارداتبری صادرات)
۶۱ ۱-۲-۱-۴ وضعیت بخش کشاورزی از منظر واردات و صادرات
۶۷ ۲-۲-۱-۴ تحلیل نتایج ارزیابی
۶۷ ۱-۲-۲-۱-۴ محاسبه‌ی ارزیابی بدون وزن
۷۰ ۲-۲-۲-۱-۴ محاسبه‌ی ارزیابی با وزن
۷۳ ۳-۱-۴ تحلیل نتایج اشتغال‌زایی
۷۵ ۱-۳-۱-۴ تحلیل نتایج اشتغال در الگوی داده - ستانده با تکنولوژی متعارف
۷۸ ۲-۳-۱-۴ تحلیل نتایج اشتغال در الگوی داده - ستانده با تکنولوژی بومی
۸۱ ۲-۴ جمع‌بندی

۸۳ فصل پنجم: نتیجه‌گیری

۸۵ نتیجه‌گیری
۹۲ ۱-۵ توصیه‌های سیاستی
۹۵ منابع
۹۹ پیوست

فهرست جداول

عنوان	صفحه
جدول (۱-۲): نظام حسابداری جدول داده - ستانده متعارف	۱۸
جدول (۱-۳): ساختار کلی یک جدول داده - ستانده‌ی متعارف	۳۶
جدول (۱-۴): اثرات مستقیم، اثرات غیرمستقیم و ضرایب فزاینده تولید براساس جدول داده - ستانده مبتنی بر تکنولوژی متعارف	۵۵
جدول (۲-۴): اثرات مستقیم، اثرات غیرمستقیم و ضرایب فزاینده‌ی تولید داخلی براساس جدول داده - ستانده با تکنولوژی بومی	۵۸
جدول (۳-۴): نیاز به واردات در بخش‌های اقتصادی	۶۰
جدول (۴-۴): واردات واسطه‌ای، مصرفی و سرمایه‌ای و سهم هریک در واردات کل سال ۱۳۹۰	۶۱
جدول (۵-۴): میزان سهم واردات واسطه‌ای بخشی فعالیت‌های اقتصادی	۶۲
جدول (۶-۴): میزان سهم صادرات بخشی فعالیت‌های اقتصادی	۶۴
جدول (۷-۴): تراز تجاری فعالیت‌های اقتصادی	۶۶
جدول (۸-۴): میزان ارزیابی مستقیم و غیرمستقیم به‌ازای هر واحد افزایش صادرات (روش بدون وزن)	۶۸
جدول (۹-۴): میزان ارزیابی مستقیم و غیرمستقیم به‌ازای افزایش صادرات با توجه به سهم صادرات بخشی (روش با وزن)	۷۱
جدول (۱۰-۴): توان اشتغال‌زایی بخش‌ها در حالت متعارف جدول داده - ستانده سال ۱۳۹۰	۷۷
جدول (۱۱-۴): توان اشتغال‌زایی بخش‌ها در حالت بومی جدول داده - ستانده سال ۱۳۹۰	۸۰
جدول ۱: جدول داده - ستانده‌ی به‌نگام شده سال ۱۳۹۰ مرکز آمار ایران	۱۰۱
جدول ۲: جدول داده - ستانده‌ی داخلی سال ۱۳۹۰، که با استفاده از روش تفکیک واردات جدول داخلی حاصل شده است	۱۰۲
جدول ۳: شاغلان برحسب فعالیت‌های منتخب و وضع شغلی، براساس سرشماری عمومی نفوس و مسکن سال ۱۳۹۰	۱۰۳

فهرست نمودارها

عنوان	صفحه
نمودار (۱-۴): سهم واردات واسطه‌ای بخش کشاورزی در سال ۱۳۹۰ به تفکیک زیربخش‌ها.....	۶۳
نمودار (۲-۴): سهم صادرات بخش کشاورزی در سال ۱۳۹۰ به تفکیک زیربخش‌ها.....	۶۵
نمودار (۳-۴): سهم بخش‌های عمده اقتصادی از اشتغال سال ۱۳۹۰.....	۷۵
نمودار (۱-۵): سهم بخش‌های اقتصادی از تولید ناخالص داخلی.....	۸۶